

Клим М. І.

викладач кафедри соціальної педагогіки та корекційної роботи
Дрогобицький державний педагогічний університет ім. Івана Франка

**ПАРАДИГМА АВТОРИТАРИЗМУ У КООРДИНАТАХ РОЗВИТКУ
ТРАДИЦІЙНОЇ СІМЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ
НІМЕЧЧИНИ (1895 – 1933 РР.)**

Традиційна педагогіка долучилася до розвитку теорії і практики виховання німецької держави. Соціологічна функція, якою володіла німецька родина виявилася насамперед у розмежуванні шляхів бачення соціалізації дитини. На цьому етапі розвитку традиційної педагогіки почалося інтенсивне накопичення та узагальнення знань про соціальну природу дитини. Книга К. Мюллера під назвою “Шкідливість сімейного виховання для батьків, дітей, держави” (“Schädlichkeit der Hauserziehung für Erzieher, Zögling und Staat”) стала маніфестом традиціоналізму. У цій праці німецький педагог виділяє русло традиційної педагогіки як складову частину реформаторства. І вже сам К. Мюллер був переконаний у тому, що авторитаризм, керований з мудрістю у сімейному вихованні, спрямований виключно на благо дитини: “... сучасне виховання в цивілізованому житті може виростити перспективну для суспільства людину, яка забезпечить добробут для себе і оточуючих. Поняття принципу свободи у виховання у автора відрізняється самоцінністю без смислових деривацій і пов’язується з трудовою діяльністю. Завдання матері – керувати навчальною діяльністю дитини, економічне становище, згідно з К. Мюллером, не повинно впливати на атмосферу у родині : “...більшість дітей у німецькому суспільстві виховуються у бідних, фінансово-нестабільних сім’ях, і це не означає, що вони менш вихованіші ніж інші. Навпаки, діти у таких сім’ях зусиллями батьків виховуються великодушними, хоробрими [1]. Отже, філософсько-педагогічні настрої Ніцше проявилися через опис традиціоналізму як кризового етапу сімейної педагогіки Німеччини, через поступове витіснення його ідей з наукових кіл. Гербартіанство 40-х років відкрило німцям реалії релігійного виховання, але початкова стадія розвитку позначилася скептицизмом.

О. Бертольд також стверджував, що скептицизмом наповнене все, окрім дитини. Сімейне виховання, за визначення педагога, як мистецтво, окрім того автор переконував батьків у важливості школи для дитячого розвитку та виховання.

Ф. Кроум (F. Kroum) у книзі “Про виховання через вихователів” описав сімейне виховання в традиційній родині: “щоб діти не мали права скаржитися на батьків, останні повинні присвячувати їм достатньо часу”. Німецький науковець не схвалює тенденцію багатьох заможних німецьких сімей наймати домашнього вихователя: “... я думаю, що сімейним вихованням дітей повинні опікуватися лише батьки, самостійно добирати доцільні методи та засоби виховного процесу. Протилежна тенденція може спричинити розкол у середині сім’ї, тому що чужі вихователі не можуть добрати адекватні дитині методи. По-друге домашнє виховання, в якому залучені батьки забезпечує пріоритет морального виховання, формування якостей

духовності – любові до ближнього, милосердя, сили духу та ін.[2]. Німецькі родини цінували домашнє вогнище, свободу та незалежність кожного члена родини.

Сім'ю Ф. Кроум називає “маленьким будинковим суспільством”. Помітним стало те, що цей педагог був прихильним до батьківського авторитаризму у сімейного вихованні, незважаючи на кількість дітей у родині. “Домашні вихователі мають незаперечну перевагу, якщо у батьків надмірна зайнятість на роботі” [2]. Педагог забороняє батькам влаштовувати дітей у школу, передчасно їх паспортного віку. У творчості педагога відображено коригування змісту сімейного виховання у багатодітних сім'ях.

Професор Берлінської наукової школи, П. Вілльям, що належав до педагогів-традиціоналістів, неодноразово згадає про роль школи у домашній освіті. Виховання дітей повинно базуватися на довірі та повазі : “...зміст сімейного виховання повинен охоплювати знання про природу дитини”. “Держава самотужки дбає про встановлення змісту сімейного виховання за допомогою чинного законодавства та програм розвитку, проте, не правомірно заборонити батькам брати належну участь у організації цього”. В умовах існування традиційної педагогіки розвивався напрям “виховання у релігії”.

Прихильники релігійного виховання прагнули розкрити сутність Церкви, описати розвиток ідей сімейного виховання на релігійних традиціях. З цією метою створювалися об'єднання, які намагалися прослідкувати роль релігійності у житті дітей, як правило, ці заходи проводили педагоги єврейської національності. Їхній ментальний вплив на цей процес видався беззаперечним. З роками назрівало гостре питання про їх депортацію з німецької держави через походження та мовні бар'єри.

Внутрішній контраст між єврейським населенням та іншими національностями на території держави переростав у постійні духовно-моральні протиріччя. Асиміляція єврейського населення у Німеччині відбулася після 1897 р. Відомий культурний діяч, захисник прав і свобод західно-європейських єврейських общин Т. Герцль [1] запропонував впровадити у дію закон про рівність всіх національностей, які проживали. Сімейне виховання проходило у єврейських сім'ях у душі споконвічних традицій.

На зламі XIX – XX ст. німецький педагог Отто Вільман (O. Willmann) (1839 – 1920) уніс у педагогіку паралелізм індивідуального сімейного і соціального життя, що трактується як соціальне поєднання родини, держави, народу, релігійної приналежності (*soziale Verbände, die Familie, der Stand, das Volk, die Religionsgemeinschaft*). Для досягнення цих цілей, завданнями виховання були: виховуюча любов батьків до дитини, забезпечення індивідуального, духовного та фізичного розвитку дитини.

О. Вільман працював над вивченням функції соціалізації у сімейному вихованні, яка, на думку педагога, повинна відрізнятися політично і суспільно. Спорідненість дитячої особистості і соціальної ролі, визначено як момент включення у соціальність. Нормативне зіставлення індивідуалізованої автономії і соціалізації як функції спричинить формування культурно-людського ідеалу (*Volks-Kultur Ideal*). Відтак, на перший план у педагогічних ідеях О. Вільмана вийшла проблема розвитку особистості на базісї культури, яка пізніше у 1925 р. була запозичена Т. Літтом, усвідомлюючи тісний зв'язок почуттів і природо відповідності дитини у процесі виховання. Густав Адольф Лінднер (G. Adolf Lindner) (роки), запозичивши

деякі аспекти основоположних ідей у К. Магера, зосередив увагу на психологічному становленні *Culturgemeinheit* *культурогеми* “я”(курсив наш – К. М.). З під його пера побачила світ енциклопедія “Путівник у сімейне виховання”. “Спільний ґрунт для утворення соціальної, суспільної обізнаності лежить у будинку, у особливостях етнографічної території. Скрізь, де присутня ця система подій, утворюється відповідне соціальне коло, соціальна обізнаність” [2].

З цього очевидно, що соціальна теорія і практика виховання у Німеччині стала послідовницею народної педагогіки, зміст якої пропагував національну ідентичність “ми німці”, “ми слов’яни”, “ми австрійці” чи “ми католики”. Г. А. Лінднер з цього приводу писав, що сімейне виховання репрезентує формування національних почуттів, соціального лідерства, незалежного громадянина, думки якого емансиповані.

Розвиток ідей соціальної педагогіки у світлі народного виховання знаменував появу наукових розвідок П. Наторпа (1854 – 1924) – всесвітньо відомого професора філософії та педагогіки м. Марбурга. Його творчість пов’язана з ідеями неокантіанства. Е. Шпрангер, даючи характеристику науковим досягненням відзначив, що він “перейняв соціальний дух Й. Ф. Песталоцці, моральну автономію Канта та Платонівський живучий ідеал морально-державної спільноти”.

Праця П. Наторпа “Соціальна педагогіка: Теорія загальної освіти” (“Sozialpädagogik: Theorie der Willensbildung auf der Grundlage der Gemeinschaft”) відродила у свідомості німців базисні основи формування моралі у процесі виховання. Особистість і сімейне виховання взаємодіють і не подільні індивідуально у суспільному контексті через персоніфікований досвід. П. Наторп зазначає, що невід’ємним для комплектування змісту сімейного виховання вважається самосвідомість батьків, співвіднесений з батьківським ідейним протиставленням.

Німецький педагог-традиціоналіст З. Бернфельд (Z. Bernfeld), вивчаючи проблеми сімейного виховання свої друзів, стверджував, що дитину, навіть у молодшому віці слід оберігати від конфліктів, засобами виховання повинні бути саморефлексія, репресивні методи виховання стають обтяжливими, травматичними, їх слід нівелювати [3].

Освітню концепцію традиціоналізму у спадщині педагогів Мекленбург – Передньої Померанії досліджував А. Кольберг [4]. Протягом семи років педагог проживав у будинку з сім’єю, що виховувала семирічного сина. Відповідно до статуту експерименту, дослідник мав можливість покинути територію будинку, і так само неочікувано повертатися назад. Усвідомлюючи тісний зв’язок між емоційною та інтелектуальною сферою дитини під час його присутності та відсутності у будинку, педагог робить неочікувані висновки, стверджуючи, що дії дитини планомірно ставали передбачуваними, керованими та містили стандартний набір поведінкових реакцій, і це все, завдяки усвідомленій дитиною присутності незнайомої особи. Тимчасом, запевнялося, що рівень виховного професіоналізму батьків знизився через відсутність парадоксального нагляду.

Аналіз описаних вище джерел свідчить, що традиційна педагогіка процвітала завдяки численній кількості звернень педагогів до релігійного виховання, переосмислення змісту сімейного виховання та ініціативних педагогічних груп, створених з метою проповідувати усталеність поглядів на виховання дитини у сім’ї.

Література

1. Lindner G. A. Encyklopädisches Handbuch der Erziehungskunde. 4. Auflage / Gustav Adolf Lindner. – Wien und Leipzig ,1891. – 851 S.
2. Lindner G. A. Culturgemäßheit der Erziehung. In: Encyklopädisches Handbuch der Erziehungskunde /Gustav Adolf Lindner . – a. a. O. – 176 S.
3. Willibald R. Geschichte der Pädagogik /Raus Willibald. – Klinkhardt, Bad Heilbrunn, 1965. – 168 S.
4. Willmann O. Sozialpädagogik /Otto Willmann. – In: Enzyklopädisches Handbuch der Erziehungskunde. [hsg. von Joseph LOOS]. – II. Band. –Wien und Leipzig, 1908 – 769 S.